

TEGEARRE SÛN FIELE

TUSSENMETING GEZONDHEIDSBELEID 2022-2026

TEGEARRE SÛN FIELE

Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel gaan voor 'tegearre sÛn fiele' en streven naar meer gezond gedrag. Speciale aandacht is er voor inwoners met een laag sociaal-economische positie, omdat het risico op ongezond gedrag in deze groep groter is.

Met een goede aanpak, zowel landelijk als lokaal, komen we tot een minder grote ziektelast, tot de grootste gezondheidswinst voor kwetsbare groepen en kostenbeheersing in de zorguitgaven.

Renske Schievink
Sietse van der Meer

November 2024

Inhoud

Lange adem	4
Tegearre sùn fiele	5
GALA en IZA	7
Waar staan we	9
Wat hebben we gedaan	15
Vooruitblik	17

Lange adem

Voor u ligt de tussenmeting van het gezondheidsbeleid 'Tegearre sîn fiele' 2022-2026. In deze tussenmeting leest u terug wat er de afgelopen twee jaren is gerealiseerd en blikken we vooruit op de komende twee jaar. Er is aandacht voor de belangrijkste (beleids)ontwikkelingen en we kijken naar de meest recente cijfers uit de GGD-gezondheidsmonitor aan de hand van een gezondheidsfoto.

Bij de vaststelling van het gezondheidsbeleid was de coronapandemie zo goed als voorbij. Veel activiteiten konden worden hervat en we keerden terug naar het 'nieuwe normaal'. We weten dat meer mensen tijdens de pandemie ongezonder zijn gaan leven. We realiseren ons daarbij dat de ingezette acties niet altijd direct leiden tot een effect in de cijfers. Het is vaak een kwestie van een lange adem.

Gezondheid is een breed begrip en wordt beïnvloed door veel factoren. Daarom zoeken we continu de verbinding met andere beleidsterreinen en partners. Sport en gezondheid zijn bijvoorbeeld nauw met elkaar verbonden. Door samenwerking kunnen we onze krachten bundelen en zorgen dat onze inwoners zich sîn fiele. Een mooi voorbeeld hiervan is de ketenaanpak valpreventie, waarin ook wordt samengewerkt met onder andere fysiotherapeuten, KEaRN, thuiszorg en huisartsen¹.

Speciale aandacht in de tussenmeting is er voor het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en het Integraal Zorgakkoord (IZA). Wat betekenen beide akkoorden voor de gemeente en wat zijn de effecten op het gemeentelijk gezondheidsbeleid? Tot slot kijken we ook vooruit naar de toekomst: wat gaan we de komende periode doen.

¹ bron: High Five Sportstimulering

Tegearre sîn fiele

Het gezondheidsbeleid 'tegeare sîn fiele' is in 2022 door de gemeenteraden van Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel vastgesteld. Het heeft een looptijd tot en met 2026. In dit hoofdstuk benoemen we de belangrijkste elementen uit het gezondheidsbeleid, waaronder de visie, missie, ambitie, doelen en speerpunten.

In het gezondheidsbeleid is opgenomen dat er in 2024 een tussenmeting wordt uitgevoerd. In 2026 volgt een eindmeting.

VISIE

Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel willen gemeenten zijn waar inwoners, organisaties en gemeenten gezamenlijk bouwen aan een uitnodigende gezonde sociale en fysieke leefomgeving waarin inwoners 'zich gezond voelen', zowel lichamelijk als geestelijk. Dit doen wij vanuit het gedachtegoed van positieve gezondheid. Het gaat hierbij niet om wat iemand niet kan, maar juist om wat iemand wel kan.

MISSIE

Als gemeenten dragen we samen met inwoners en organisaties bij aan een gezonde omgeving van onze inwoners. Daarbij richten we ons op factoren die de gezondheid beïnvloeden en gezondheidsverschillen verkleinen en bieden we ruimte aan preventie en nieuwe ideeën.

AMBITIE

Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel gaan voor 'tegeare sîn fiele' en streven naar meer gezond gedrag. Speciale aandacht is er voor inwoners met een lage sociaal-economische positie, omdat het risico op ongezond gedrag in deze groep groter is.

DOELEN

De ambitie is vertaald naar 4 doelen:

1. Meer goed ervaren gezondheid
2. Minder overgewicht
3. Minder problematisch alcoholgebruik
4. Minder rokers

SPEERPUNTEN

Deze doelen willen we realiseren aan de hand van de speerpunten:

1. Gezonde leefomgeving
2. Gezond opgroeien
3. Gezond met beperkt budget
4. Gezond ouder worden

GALA en IZA

In 2023 zijn 2 belangrijke akkoorden gesloten. Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en Integraal Zorgakkoord (IZA). In dit hoofdstuk worden beide akkoorden nader toegelicht en kijken we naar de link met gemeentelijk gezondheidsbeleid.

GALA

Op 3 februari is het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) ondertekend door VNG, VWS, ZN en GGD GHOR Nederland. Het doel van het GALA is het faciliteren van meer samenhang tussen de verschillende onderdelen in gezondheid, sport, bewegen en de sociale basis. Het akkoord omvat afspraken over het bereiken van een gezonde generatie in 2040. Hiermee wordt een beweging naar de voorkant ingezet en ligt de nadruk meer op preventie.

Om de doelen uit het GALA te behalen, zijn door het Rijk financiële middelen beschikbaar gesteld via een Brede Specifieke Uitkering (SPUK). De onderdelen zijn deels bestaande programma's. Onze gemeenten krijgen bijvoorbeeld al middelen voor de Brede Regeling Combinatiefunctie (middels de buurtsportcoaches). Deze regelingen zijn, samen met de nieuwe impulsen, samengevoegd in de brede SPUK en lopen t/m 2026. Voor sommige onderdelen stopt de financiering al na 2025.

Om in aanmerking te komen voor de middelen moesten gemeenten een plan van aanpak indienen. Daarnaast was er begin 2023 nog weinig bekend over het akkoord. Er is daarom ambtelijk veel tijd gestoken in de opstartfase. De doelstellingen en ambities van het GALA sluiten goed aan bij het gezondheidsbeleid en kunnen het een impuls geven. Omdat de continuering van de regeling na 2026 nog onduidelijk is, blijft de toekomst onzeker.

IZA

Het GALA hangt nauw samen met het Integraal Zorgakkoord (IZA). Het IZA heeft als doel de zorg voor de toekomst, goed, toegankelijk en betaalbaar te houden. Om dit te bereiken zijn afspraken gemaakt tussen het ministerie van VWS en de gemeenten, de zorgverzekeraar, de zorgpartijen en het zorgkantoor.

In het IZA is regionale samenwerking erg belangrijk. Friesland geldt in deze als één regio. We spreken daarom van het FrIZA. Smallingerland fungeert als gemandateerde gemeente met ondersteuning van een koplopergroep bestaande uit de gemeenten Leeuwarden, Heerenveen en Súdwest Fryslân en GGD Fryslân. Binnen het FrIZA wordt er, naast de 18 Friese gemeenten, samengewerkt met verschillende partijen.

Om de doelstellingen uit het IZA te halen zijn er vanuit het rijk, per regio en tot en met 2026, financiële middelen beschikbaar gesteld. Een deel hiervan wordt benut voor de 'governance' en regionaal is afgesproken dat een deel terecht komt bij gemeenten. Daarnaast kunnen er middelen worden aangevraagd om in de periode van 2024 tot en met 2027 transformatieplannen uit te voeren. Zo wordt er provinciaal gewerkt aan een 'Transformatieplan mentale gezondheid & veerkracht'.

Net als het GALA heeft FriZA raakvlakken met het gezondheidsbeleid en kan het een impuls geven. Maar ook hier geldt dat het nog niet helemaal duidelijk is wat er na 2026 gebeurt.

Waar staan we

In dit hoofdstuk beschrijven we waar we nu staan op basis van de meest recente cijfers uit de GGD-gezondheidsmonitoren en bekijken we de voortgang van de doelen.

We gebruiken hiervoor de gezondheidsfoto die is opgenomen in het gezondheidsbeleid. Vervolgens geven we weer welke activiteiten zoal zijn uitgevoerd om de ambitie en de doelen te realiseren.

Gezondheidsfoto

De meeste cijfers komen uit de Kindmonitor 2022, Jeugdmonitor 2023 en Volwassenen en Oudermonitor 2020 van GGD Fryslân. Ten opzichte van de vorige meting zijn er geen nieuwe 18+ en 65+ cijfers bekend. Deze worden in 2025 verwacht.

	Achtkarspelen	Trend	Tytsjerksteradiel	Trend	Fryslân
Kind: ouder vindt buurt niet kindvriendelijk	14%	=	10%	=	12%
Kind: ouder vindt school-thuis route onveilig	32%	∨	33%	=	38%
18+: groen in de buurt voldoende	93%	∧	97%	∧	91%
18+: wel eens een onveilig voelen 's avonds of 's nachts	5%	∨	4%	∨	7%
18+: woning voldoende	95%	∧	97%	∧	95%
18+: ernstig gehinderd door tenminste 1 geurbron	7%	∨	9%	=	8%
Aantal gezondere sportkantines	4	=	0	=	nb
Jongere: (zeer) goed ervaren gezondheid	88%	=	89%	=	86%
Kind: matig overgewicht en obesitas	16%	=	13%	=	12%
Kind: er wordt in huis gerookt	6%	=	4%	=	4%
Kind: actief op sociale media (8 jaar en ouder)	45%	∨	43%	∨	42%
Kind: beweegt dagelijks minstens 1 uur	45%	∧	46%	∧	45%
Kind: drinkt minimaal 2 glazen water per dag	47%	∧	58%	∧	59%
Kind: eet elke dag fruit	72%	∧	74%	∧	75%
Kind: eet elke dag groente	37%	=	42%	=	48%
Jongere: eet elke dag fruit	41%	∧	44%	∧	43%
Jongere: eet elke dag groente	52%	∧	60%	∧	62%
Jongere: Licht tot ernstig psychisch ongezond	24%	∧	22%	∧	24%
Jongere: matig overgewicht en obesitas	17%	∧	10%	=	12%

■ positief significant verschil t.o.v. Friese gemiddelde
 ∧ toename in vergelijking met de vorige meting
 = gelijk gebleven in vergelijking met de vorige meting

■ negatief significant verschil t.o.v. Friese gemiddelde
 ∨ afname in vergelijking met de vorige meting
 nb geen cijfers bekend van vorige meting

	Achtkarspelen	Trend	Tytsjerksteradiel	Trend	Fryslân
Jongere: ooit alcohol gedronken	47%	^	43%	=	40%
Jongere: ooit gerookt, hele sigaret of meer	17%	^	18%	=	15%
Jongere: binge drinken	32%	^	28%	=	25%
Jongere: risico op problematisch gamen (met slaapttekort)	3%	=	3%	=	2%
Jongere: voelt zich (zeer) vaak gestrest door alles wat ze moeten doen	27%	^	26%	^	27%
Jongere: beweegt dagelijks minstens 1 uur	18%	=	21%	=	20%
Jongere: cannabis laatste 4 weken	4%	=	3%	v	5%
18+: (zeer) goed ervaren gezondheid	79%	=	81%	=	81%
18+: moeite met rondkomen van huishoudinkomen	9%	v	7%	v	11%
18+: (heel) veel stress	12%	nb	11%	nb	14%
18+: matig tot hoog risico op angststoornis of depressie	39%	=	36%	=	40%
18+: gehinderd in sociale activiteiten door gezondheidsproblemen	8%	=	7%	=	7%
18+: matig overgewicht en obesitas	57%	=	48%	v	51%
18+: rokers	20%	=	15%	v	18%
18+: overmatige drinkers (>14 (m) of >7 (v) glazen per week)	17%	=	18%	=	18%
18+: voldoen aan voedingsnorm groente/rauwkorst	17%	^	22%	^	23%
18+: voldoen aan voedingsnorm fruit/sap	40%	=	44%	=	41%

■ positief significant verschil t.o.v. Friese gemiddelde
 ^ toename in vergelijking met de vorige meting
 = gelijk gebleven in vergelijking met de vorige meting

■ negatief significant verschil t.o.v. Friese gemiddelde
 v afname in vergelijking met de vorige meting
 nb geen cijfers bekend van vorige meting

	Achtkarspelen	Trend	Tytsjerksteradiel	Trend	Fryslân
65+: (zeer) goed ervaren gezondheid	64%	=	72%	=	71%
65+: eenzaamheid	43%	=	42%	=	42%
65+: zwaar tot overbelaste mantelzorgers	10%	nb	4%	nb	11%
65+: een of meer langdurige ziekten of aandoeningen	51%	=	49%	=	46%
65+: voldoet aan beweegrichtlijn matig intensieve inspanning	46%	nb	56%	nb	54%
65+: matig overgewicht en obesitas	64%	=	61%	^	58%
65+: rokers	11%	=	9%	∇	10%
65+: overmatige drinkers (>14 (m) of >7 (v) glazen per week)	11%	=	17%	=	16%
65+: voldoen aan voedingsnorm groente/rauwkost	17%	=	22%	=	23%
65+: voldoen aan voedingsnorm fruit/sap	57%	∇	59%	=	58%
Laag opgeleiden	33%	=	26%	=	nb
Hoog opgeleiden	19%	=	26%	=	nb
Huishoudens met laag inkomen	7%	=	6%	=	8%
Aandeel 65 jaar of ouder	20,5%	nb	24%	nb	22,1%
Grijze druk	36,9%	nb	44,7%	nb	39,4%
Aantal kind (2022)	2.845	∇	3.161	∇	nb
Aantal jongeren (2023)	2.628	∇	2.791	∇	nb
Aantal 19+	21.872	nb	25.660	nb	nb
Aantal 65+	5.605	nb	7.565	nb	nb

■ positief significant verschil t.o.v. Friese gemiddelde
 ^ toename in vergelijking met de vorige meting
 = gelijk gebleven in vergelijking met de vorige meting

■ negatief significant verschil t.o.v. Friese gemiddelde
 ∇ afname in vergelijking met de vorige meting
 nb geen cijfers bekend van vorige meting

Doelen

In het gezondheidsbeleid zijn 4 hoofddoelen opgenomen waarnaar we streven in 2026. Onder elk doel hebben we ook subdoelen gesteld. Hieronder bekijken we waar we nu staan.

Voor de doelgroep kinderen komen de meest recente cijfers uit de Kindmonitor 2022 en voor jongeren uit de Jeugdmonitor 2023. De startwaarden komen respectievelijk uit 2018 en 2019. Voor de doelgroepen ouderen en volwassenen geldt dat er geen nieuwe cijfers bekend zijn ten opzichte van de startwaarde uit de Volwassenen en Ouderenmonitor 2020.

Toelichting tabellen

Met de 'startwaarde' bedoelen we het percentage zoals die was op het moment dat het beleid werd vastgesteld. De 'huidige situatie' toont hoe de cijfers zich nu verhouden ten opzichte van de startwaarde. De 'streefwaarde' geeft aan waar we naartoe willen werken.

DOEL

MEER GOED ERVAREN GEZONDHEID

	Startwaarde	Streefwaarde	Huidige situatie
Jongeren: goed ervaren gezondheid (8K)	87%	92%	88%
Jongeren: goed ervaren gezondheid (TD)	88%	92%	89%
Volwassenen: goed ervaren gezondheid (8K)	79%	83%	79%
Volwassenen: goed ervaren gezondheid (TD)	81%	85%	81%
Ouderen: goed ervaren gezondheid (8K)	64%	67%	64%
Ouderen: goed ervaren gezondheid (TD)	72%	76%	72%

DOEL

MINDER OVERGEWICHT

	Startwaarde	Streefwaarde	Huidige situatie
Kinderen:overgewicht (8K)	16%	14%	16%
Kinderen:overgewicht (TD)	12%	11%	13%
Jongeren:overgewicht (8K)	10%	9%	17%
Jongeren:overgewicht (TD)	10%	9%	10%
Volwassenen:overgewicht (8K)	57%	51%	57%
Volwassenen:overgewicht (TD)	48%	43%	48%
Ouderen:overgewicht (8K)	64%	58%	64%
Ouderen:overgewicht (TD)	61%	55%	61%

DOEL

MINDER PROBLEMATISCH ALCOHOLGEBRUIK

	Startwaarde	Streefwaarde	Huidige situatie
Jongeren: ooit alcohol gedronken (8K)	44%	39%	47%
Jongeren: ooit alcohol gedronken (TD)	41%	37%	43%
Jongeren: binge drinken (8K)	26%	23%	26%
Jongeren: binge drinken (TD)	28%	27%	28%
Volwassenen: overmatig drinken (8K)	17%	15%	17%
Volwassenen: overmatig drinken (TD)	18%	16%	18%

DOEL

MINDER ROKERS

	Startwaarde	Streefwaarde	Huidige situatie
Jongeren: ooit gerookt (8K)	12%	11%	17%
Jongeren: ooit gerookt (TD)	16%	14%	18%
Volwassenen: rokers (8K)	20%	18%	20%
Volwassenen: rokers (TD)	18%	16%	18%

Wat valt er op

We zien onder kinderen over het algemeen een positieve ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting. De consumptie van water en fruit is gestegen en het percentage matig overgewicht en obesitas is stabiel gebleven. Als we kijken naar het subdoel onder 'minder overgewicht' is er nog niet sprake van een afname. De nieuwste cijfers zijn afkomstig uit de Kindmonitor 2022. Daarin kunnen we nog niet de mogelijke effecten zien van de acties die de afgelopen twee jaar zijn ingezet.

Ook onder jongeren zien we enkele gunstige ontwikkelingen. Het percentage jongeren dat dagelijks groente en fruit eet is toegenomen. Tegelijkertijd zijn er cijfers die een minder positief beeld geven. Corona lijkt een negatieve invloed te hebben gehad op het mentaal welbevinden van het jongeren². Het is niet uit te sluiten dat het ook van invloed is geweest op andere gezondheidsaspecten.

Het percentage jongeren dat ooit alcohol gedronken heeft of binged (5 of meer drankjes per gelegenheid over de laatste 4 weken) is hoog. En het aantal jongeren dat ooit gerookt heeft is toegenomen. De opkomst van het vaperen is bovendien een zorgelijke ontwikkeling. De Jeugdmonitor 2023 laat zien dat 34% van de jongeren in Achtkarspelen gevaped heeft. In Tytsjerksteradiel is het percentage 30%, tegenover een Fries gemiddelde van 29%. Door het vaperen lijkt een nieuwe generatie rokers te ontstaan³.

Dit geldt niet alleen voor de gemeenten Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel. Op basis van de resultaten uit de schoolmonitor 2023 heeft de GGD Fryslân haar zorgen geuit over de gezondheid van Friese jongeren⁴. Daarmee staan we voor een gezamenlijke opgave.

Voor de doelgroepen volwassenen en ouderen volgen de nieuwe cijfers in 2025.

² bron: Nederlands Jeugdinstituut nji.nl | Onderzoek naar corona en mentaal welbevinden

³ bron: Rookvrij rookvrijgeneratie.nl | Grote zorgen na nieuwe cijfers over rokende jongeren

⁴ bron: Omrop Fryslân omropfryslan.nl | Vape en social media: GGD Fryslân is bezorgd over gezondheid Friese jongeren

Wat hebben we gedaan

In dit hoofdstuk laten we zien wat we de afgelopen twee jaar hebben gedaan om onze doelen te bereiken. Dit is een greep uit de activiteiten die hebben plaatsgevonden.

De afgelopen twee jaar zijn er diverse initiatieven uitgevoerd. Vaak in relatie met het GALA en IZA zoals de ketenaanpak valpreventie of het opstarten van Welzijn op Recept⁵. Maar we hebben ook ingezet op de continuering van de JOGG-aanpak met het Groenteboxjes programma als voorbeeld. Of de opening van beweegroutes in Buitenpost en Burgum.

Rookvrij

In 2024 zijn in Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel alle speeltuinen rookvrij gemaakt

⁵ bron: ROS Friesland rosfriesland.nl | Welzijn op Recept

In beweging!
Buitenpost
en Burgum
kregen
beweegroutes

Watercampagne

Op het consultatiebureau
in Tytsjerksteradiel

Festival!

Heit & Mem Café

Voor ouders, door ouders!

Heit & Mem Café is de ontmoetingsplek voor ouders van kinderen van 0 - 4 jaar. Of je nu komt voor een praatje of voor de gezelligheid: jij en je kind(eren) zijn van harte welkom!

Binnenkort wordt er in Surhuisterveen voor de tweede keer het Heit & Mem Café Festival georganiseerd!

De Foodtruck van Mamu Mascha verzorgt lekkere en gezonde hapjes en drankjes. Timme Koudstaal maakt muziek voor en met de kinderen en in de Talentenwerkhuis kun je van alle knutselen en ontdekken.

Kom jij ook?

Waar & wanneer:
Zaterdag 28 september 2024
10.00 - 14.00 uur
Speeltuin Wamelbos
Surhuisterveen

Heit & Mem CAFE

KEVIN EGD waterveren SOKS

www.heit.nl

heitememcafeachtkarspelen

Heit & Mem café

In het Heit & Mem café in Surhuisterveen praten ouders met elkaar over de opvoeding en de ontwikkeling van kinderen.

Groentekampioen

Groenteboxjesproject: Kinderen kregen 3 maanden lang op de kinderopvang elke dag groente.

Vooruitblik

In dit hoofdstuk blikken we kort vooruit. Welke kansen en uitdagingen zien we voor de komende jaren?

Ontvlechting

Per 1 januari 2025 gaan de gemeenten Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel uit elkaar. Het gezamenlijk gezondheidsbeleid heeft echter een looptijd t/m 2026 en blijft tot die tijd ook de leidraad voor beide gemeenten. Organisatorisch heeft de ontvlechting mogelijk gevolgen voor de ambtelijke bezetting en uitvoering van het beleid na 1 januari.

GALA en IZA

Landelijke en regionale ontwikkelingen, waaronder het GALA en FrIZA, sluiten goed aan op de doelstellingen op het gezondheidsbeleid. Bestaand beleid kunnen we versterken en het biedt ruimte aan het opstarten van nieuwe initiatieven. De middelen die gemeenten ontvangen vanuit het GALA en FrIZA zijn vooralsnog tijdelijk. Voor de korte termijn biedt het kansen, maar de lange termijn is onzeker.

Jongeren

Recente cijfers laten zien dat de gezondheid onder jongeren extra aandacht behoeft. We willen daarom extra inzet plegen op deze doelgroep. High Five Sportstimulering werkt al aan het aanbieden van extra activiteiten aan jongeren. Daarnaast wordt er geschreven aan een Preventie- en Handhavingsplan Middelengebruik met aandacht voor jongeren.

Middelengebruik

Op dit moment wordt gewerkt aan het nieuwe Preventie- en Handhavingsplan Middelengebruik. Uitgangspunt is een brede, integrale aanpak gericht op preventie en samenwerking. Dit vormt de basis van het uitvoeringsplan dat in 2025 wordt opgeleverd.

In de komende jaren blijven we verdergaan op de ingeslagen weg en houden we onze ogen open voor nieuwe ontwikkelingen die invloed kunnen hebben op ons gezondheidsbeleid. We blijven de verbinding zoeken met andere beleidsterreinen, partners en inwoners.

